

nyere. Ilyen művészet volt és az ma is Petőfi költészete.”

DR. KARL SCHMIEDEL, az NDK Hadtörténelmi Intézetének tudományos főmunkatársa, örömeinek adott kifejezést, hogy alkalma van részt venni az emlékülésen és új ismereteket szerezhet egy, az NDK tudományos életét és kutatóit is foglalkoztató témakörben.

Petőfi életének és költészetének szélesebb körű ismertetése soron levő fontos feladat az NDK-ban. Már eddig is kiadták Petőfi válogatott költeményeit, a teljes német nyelvű Petőfi-életmű kiadását azonban csak most tervezik. Ez jelentős lépés lesz a költő megismertetésének és népszerűsítésének terén. Ugyanakkor az NDK irodalmáira és történéseire vár a Petőfit és korát a német olvasó számára összefoglaló tudományos, elemző mű elkészítése és közreadása is.

Ami a magyar 1848/49-nek az NDK-ban kevésbé ismert történetét illeti, e téren is nagy és elodázhatatlan munka vár a német történészekre és hadtörténészekre egyaránt. A fő probléma a magyar forradalom és szabadságharc, valamint a délkelet-európai forradalmi mozgalmak történetének a közép-európai és német 48-as forradalmakkal való összefüggésének vizsgálata és feltárása, illetve e munkához való hozzájárulás. Ezzel a kérdéssel eddig nemigen foglalkoztak még a német marxista történészek sem, holott fontossága

vitathatatlan, hiszen ezen összefüggések nélkül nem lehet teljes a német 48-as forradalmak megismerése sem. Már Marx és Engels is nagy figyelemmel kísérték a magyar forradalom és szabadságharc eseményeit, összefüggését a többi forradalommal, és cikkeikben, írásaikban fontosságának megfelelően foglalkoztak vele. Engels hadtörténelmi szempontból is elemezte az 1849-es szabadságharcot. A német történészek korábban ezen a téren nem folytatták Marx és Engels örökét, nem fordítottak figyelmet a kérdésre, de e mulasztás pótlása folyamatban van. Különösen jelentős feladat vár itt a német hadtörténészekre, részt venni a magyar szabadságharc történetének kutatásában. A német történészek internacionalista kötelességüknek is tartják, hogy a magyar 1848 feltáró, értékelő munkájába bekapcsolódjanak, s annak teljesebb megismerését elősegítsék.

A kétnapos ülésszak, mely méltóképpen emlékezett meg Petőfi születésének 150. évfordulójáról, újabb, további munkára ösztönző adalékokkal járult hozzá 1848—49 történetének kutatásához.

A tanácskozás Nagy Gábornak, a konferencia elnökének az elhangzott előadások tudományos eredményeit értékelő zárszavával ért véget.

Dombrády Lóránd

ZÁDOR ISTVÁN GRAFIKAI KIÁLLÍTÁSA AZ ORSZÁGOS HADTÖRTÉNETI MÚZEUMBAN

Zádor István Kossuth-díjas festő- és grafikusművész háborús és forradalmi témájú grafikáiból — halálának 10. évfordulójára emlékezve — 1973 májusában kiállítás nyílt a Hadtörténelmi Múzeumban. A kiállítás gondolatát — az évfordulón kívül — a múzeum tulajdonában levő mintegy száz darab Zádor-alkotás, valamint az a gyakorlati kiállításpolitikai ösztönözte, amely a raktárakban őrzött muzeális kincseket, közte a képzőművészeti alkotásokat meghatározott program szerint mutatja be a látogatóknak.

A tárlat a maga nemében az első olyan vállalkozás a múzeum több mint fél évszázados fennállása alatt, amikor is egy rangos művész háborús és forradalmi grafikái kerültek bemutásra önálló képzőművészeti kiállítás keretében. Hasznosnak mondható e tematikus válogatás mind a nagyközönség, mind a szakemberek számára, mivel sokban hozzájárul a művész életművéről alkotott összkép kialakításához.

Az 1963. május 24-én elhunyt mester életútja és művei híven tükrözik

azt a korszakot, amelyben élt és alkotott. Közel fél évszázad eseményeit örökítette meg a kor hűséges krónikásaként. A kiállításon bemutatott grafikai művek legkorábbi darabjai az első világháború eseményeit idézik fel. Ezt követik az 1918-as *őszirózsás forradalom* és az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság idején készített riportrajzok. A befejező részt a második világháború és az utána következő demokratikus újjászületést ábrázoló grafikák képezik. A kiállított 116 műalkotás — amely a múzeum anyagán kívül magában foglalja a művész özvegyétől, a Budapesti Történeti Múzeumtól, a Magyar Munkásmozgalmi Múzeumtól és az Országos Széchényi Könyvtártól kölcsönzött műveket is — nagyrészt ceruza- és tusrajz, néhány darab pedig tempera, vízfestmény, szénrajz, rézkarc litográfiatechnikával született.

Zádor István 1882. január 15-én született Nagyikindán. Érettségi után banktisztviselő lett, de hamarosan elhódította a művészi pálya. Céltudatosan képezte magát, először Pesten, majd Párizsban, és eljutott a firenzei Akadémiára is.

A tanulás évei után legszívesebben a szolnoki művésztelenen dolgozott, ahol karakterisztikus portrékat, hangsúlyos enteriöröket és megkapó szépségű tájképeket alkotott a számára oly kedves Tisza-vidékről. Színes, érdekes művészegyenységének mindenekelőtt a grafika változatos műfaja felelt meg leginkább. Mint grafikus már 1912-ben állami díjat kapott kitűnő Mikszáth-illusztrációiért.

Az első világháború kitörésekor az általános mozgósítás a művészek nagy részét — közte Zádor Istvánt is — katonai szolgálatra szólította. Az Osztrák—Magyar Monarchia hadseregeihez bevonultatott művészek — Berény Róbert, Egry József, Herman Lipót, Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Nagy István, Pór Bertalan és még sokan mások — csapatszolgálatot teljesítettek, nagyobb részt, mint tartalékos tisztek. Zádor István a mozgósítás első napján a szolnoki művésztelenről érkezett Budapestre, és mint tartalékos hadnagy, a 29. népfelkelő ezred egyik 267 főből álló századának lett a parancsnoka. Alegységét 1914. augusztus 13-án a szerb arcvonalra vezényelték.

A csapatszolgálat nem sok lehetőséget nyújtott a művészi tevékenységre, de a rövid pihenők alatt is előkerült a ceruza, a toll és a frissen előtűdülő élményanyag valódi és szükség-vázlatfüzeteket töltött meg.

Harcéri tájak, drámai események és a pusztítás komor rajzai kerültek ki a művészek — köztük Zádor István — keze alól. Sokszor maguk is életveszélyben forogtak. November 23-án Zádor István is súlyosan megsebesült, életben maradására alig volt remény. Hosszú kórházi ápolás és lábadozás után 1915. augusztus 8-án új beosztást kapott: a 4. hadseregarancsnokságnál mint hadifestő, majd nemsokára az Osztrák—Magyar hadsereg főparancsnoksága mellett működő cs. és kir. sajtóhadiszállás művészeti csoportjának állományába került. E művészeti csoportnak az volt a feladata, hogy a háború mozzanatait, szereplőit rajzokkal, festményekkel és szobrokkal megörökítse. A csapatoktól ide átirányított művészeknek „nyugodt és gondtalan” beosztásuk ellenszolgáltatásaként hetente egy-egy művet kellett készíteni a bécsi hadsereg múzeum és a hadilevéltár számára.

Így dolgozott Zádor István a háború végéig. Számátalan rajzot készített, megfordult az olasz harctéren, a keleti fronton, járt Törökországban és megörökítette a bukaresti béketárgyalásokat.

Avatott szemmel, tehetséges kézzel, gyorsan vetette papírra a háborús eseményeket: a hosszú meneteléstől és harcoktól elcsigázott katonákat, a sebesülteket. A katonatemetőket ábrázoló rajzai tanúsítják együttérzését a háború áldozataival. A kiállításon bemutatott művei világosan tükrözik az ember különös kiszolgáltatottságát a gépi háború korszakában. A géppuskának, a lángszórónak, a tüzérség nagyfokú alkalmazásának, a repülőgépeknek és a műszaki zárrakkal megerősített lövészárók-rendszereknek a művészi megjelenítése érzékelteti a háború új borzalmaival, valamint az emberi életben és az anyagi javakban okozott mérhetetlen pusztítást.

1918-ban a katonák békevágyát kifejező és hazatérő hadifoglyok gondjait jelző rajzokat készített.

A magyar polgári demokratikus forradalom, majd a Magyar Tanácsköz-

társaság idején számos rajzával örököltette meg a történelmi eseményeket. A sajtóhadiszállás néhány más művészehez hasonlóan művészetét Zádor István is a proletárdiktatúra szolgálatába állította. A köztársaság kikiállítását, Kun Bélát ábrázoló rajzai és képes plakátja ritka értékű alkotások e hősi időkben.

A Magyar Tanácsköztársaság bukása után Németországban dolgozott, megbízásból 80 lapból álló rézkarc-sorozatot készített a német városokról. 1924-ben tért haza. Sokfelé járt külföldön. 1929-ben a Magyar Rézkarcoló Művészek Egyesületének elnöke lett.

A második világháborús megpróbáltatások, a fasiszta terror, a lerombolt magyar főváros és a demokratikus újjáépítés grafikai ábrázolásait külön terebben szemlélheti meg a múzeumlátogató. Megrázó erejű lapok ezek — és tiltakoznak az esztelen háború ellen. A felrobbantott dunai hidak, a szétlőtt múzeumok, a romos klinikai épületek, a gyógyító vizű budai fürdők maradványai és a rommá vált budai Vár tollrajz-sorozata realista emlékeztető. „Azért készültek ezek a rajzok, hogy a látók lássanak, s a még érzők borzadjanak! És majd később, ha a romokat eltakarították, a károkat helyreállították, újakat építettek, s egy új, szebb, modernebb és viruló város épül a romok helyén, mutassák ezek a rajzok, hogy amikor már nem volt kétséges a háború kimenetele, a hatalom bitorlói és azok német barátai mégis a háború prédájának dobták oda Budapestet. Ezt ne felejtsük el” — maga a művész vall így „Budapest, 1945.” című albumának előszavában.

A felszabadulás után megújult lendülettel folytatta munkáját, és mint az ország „száguldó riportere”, mindenütt ott volt, ahol az élet pezsdült, ahol az új született. Rajzai és illusztrációi az emberbe, a jövőbe vetett hitét hirdetik. Nem volt idegen tőle a születő néphadsereg életének ábrázolása sem, egy 1948-as vízfestményén megörökítette a Honvéd Kossuth Akadémia első tisztavatását is.

Zádor Istvánt érdemes munkásságáért a Magyar Népköztársaság kormánya 1951-ben Kossuth-díjjal, majd 1962-ben, 80. születésnapja alkalmából Munka Érdemrenddel tüntette ki.

Számos kiállításon vett részt, 1958-ban volt nagy gyűjteményes kiállítása az Ernst Múzeumban. Ez évben a szolnoki művésztelep törzstagjának számító mester munkásságáról a szolnoki Damjanich János Múzeum emlékezett meg a művész életművének bemutatásával. Gazdagon illusztrált könyve jelent meg a 30-as években: *Egy hadifestő emlékei 1914—1918* címmel és a felszabadulás után két album, a *Budapest 1945*, valamint az *Egy félévszázad rajzokban* című összeállítás. Művei Budapesten kívül Európa számos gyűjteményében is megtalálható, így Amszterdamban, Bécsben, Hágában, Londonban, Moszkvában, Rómában és Rotterdamban.

Az Országos Hadtörténeti Múzeumban rendezett kiállításon a művész gazdag életművéből azok a háborús és forradalmi eseményeket ábrázoló válogatott grafikai művek láthatók, amelyekben a művészi és emberi állásfoglalás — fölényes technikai tudással párosulva — a legközvetlenebbül szólal meg. A kiállítást kiegészíti a művész életével és munkásságával kapcsolatos sok érdekes tárgyi és dokumentációs anyag is — háborús naplók, fényképek, okmányok, kitüntetések, könyvek, első és második világháborús fegyver- és modellanyag, valamint Zádor István szobor arcmaása, melyet Kisfaludi Stróbl Zsigmond 1917-ben készített.

Halápi László